

המקור בפרשה: ושמת בטנא והלכת אל המקום (כו א)

חסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

מצות ביכורים

[א] מקור העניין. בפרשתנו (פרשת כי תבוא) בתחילת הפרשה, נכתב מצוה זו של ביכורים, וְלִקְחֶתָּהּ מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא תְּבִיא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמַת בְּטֶנְא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ לְשָׂפָן שְׁמוֹ שָׁם: וְגו' שם כל הפרשה. **וּכְתַב בַּסֵּפֶר הַחֲיִינוּךְ** (מצוה צא) וזה לשונו, משרשי המצוה, כדי להעלות דבר השם יתברך על ראש שמחתינו, וזכור ונדע כי מאית ברוך הוא גיעו לנו כל הברכות בעולם, על כן נצטוו להביא למשרתי ביתו ראשית הפרי המתבשל באילנותיו, ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו והודאתנו לפניו כי הפירות ויתר כל הטובה מאיתו יבואו, נהיה ראויין לברכה ויתברכו פירותינו, עכ"ל. והיינו שעל ידי שאנו מכירין בטובתו נזכה על ידי זה לעוד ועוד טובה מאתו יתברך. **וְעִיַע בַּדְּבָרִי הַרְמַב"ם בַּסֵּפֶר מוֹרֵה הַנְּבוּכִים** (חלק שלישי פרק ט) שכתב בביאור מצות הביכורים, וז"ל אבל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה ג"כ, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם, שמעבודת השם הוא שיזכור האדם עתות צרתו וענייני מצוקותיו כשירחיב השם לו, וזאת הכוונה חזקה אותה התורה במקומות רבים, וזכרת כי עבד היית וגו', מפני שפחד מן המדות המפורסמות לכל מי שגדל בעושר ובנחת, רצוני לומר הבעיטה והגאווה ועזיבת הדעות האמתיות, פן תאכל ושבעת, ואמר וישמן ישורון ויבעט וגו', ומפני זאת היראה **צוה במקרא בכורים בכל שנה לפניו יתעלה ולפני שכנתו, עכ"ל.**

[ב] יסוד מצות ביכורים - הכרת הטוב. הנה בפסוק ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך. (דברים כו, ג), וכתב רש"י ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה. וביאר מוח"ז מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שבשלוש מילים אלו 'שאינך כפוי טובה' כלל רש"י את כל התוכן של קריאת ביכורים, האדם צריך להרגיש ולהבין שבחסד ה' קיבל את פירותיו, שום דבר לא מגיע לו והכל מחסד עליון ורב טובו, ואינו כפוי טובה להקב"ה. זהו יסוד מצות הבאת ביכורים, האדם מביא מן המובחר, מראשית עמלו, קשה מאד לאדם להפריד מפרי עמלו, בנתינתו זו הוא מראה שהוא מכיר בכך שבאמת אינו שלו בכלל ולא הגיע בזכותו, אלא

הכל הוא רק מחסד ה' ורוב טובו, ולכן הוא יכול לומר בקריאתו שאינו כפוי טובה, הוא יודע ומכיר שהכל הוא רק מטוב ה'. כשהאדם עומד על הכרה זו, הרי הוא מבדיל ומפריש את עצמו מענייני העולם הזה, והוא בא למדרגה עליונה של השתחויה, מהות ההשתחויה היא שהאדם אינו תופס מקום כלל, התפשטות הגשמיות, איך מגיעים לדרגה זו? על ידי התנתקות מהגשמיות, על ידי הכרה שאין לו שום שייכות לגשמיות, על ידי כך מגיעים למדרגה של השתחויה. ובכח הכרה זו שהכל מחסד ה' מגיעים לעבדות, אם הכל ממנו הרי ודאי שצריך להיות לו לעבדים, הכרת הטוב מחייבת עבדות להקב"ה.

[ג] מצות ביכורים פעם בחיים או כל שנה. הנה כ' הציץ אליעזר (בחלק טו סימן טז אות ג') ששמע שמשפיק הבאת בכורים רק פעם אחת בימי חייו, משום שביאר שהמצוה היא שהאדמה שלו תתן ראשית ביכוריה ותו לא עיי"ש שהאריך בדבריו, וגם שם בתשובה נוספת (חלק י"ז סי"ט א'), ובאמת לא נמצא חידוש זה בשום אחד מן הראשונים והאחרונים בפירוש עניין זה, אמנם ביותר פלא על דבריו שהר"י מלוניל בחולין דף קל"ה. כתב בפירוש לגבי ראשית הגז שנוהג בכל שנה ושנה כמו בכורים כפירוש ראשית פרי האדמה שכל שנה ושנה מביא מתאנה אחת, וא"כ זה סתירה מפורשת לדבריו וצע"ג. וראה בקונטרס ביכורי מרדכי שהארכנו בזה הרבה ראיות דלא כחידושו של הציץ אליעזר, ואף מדברי הרמב"ם במורה נבוכים נסתר בפירוש, מלבד שמכמה משניות זה כמעט בפירוש שלא כדבריו. [ולגבי הקושיא מר"י מלוניל. אולי י"ל דדימה דצריך להביא בכל שנה בכורים וכן בראשית הגז. אך יש הבדל דבראשית הגז צריך להביא מאותן רחלות משא"כ בבכורים הוא מביא מתאנה אחת ואין צורך שיהיה מאותו אילן. ואה"נ אם יש לו רק אילן אחד צריך להביא ממנו שוב בכורים, והנה שבמשנה (ביכורים פ"ג מ"א) משמע שצריך להביא מכל מין ומין הגדל באותה אדמה, ולכאן ק"ו הוא שצריך להביא כל שנה מחדש, אך יש לדחות].

[ד] עמידת בעלי אומניות בפני מביאין ביכורים. הנה אמרו חז"ל ביכורים [פ"ג מ"ג], וכל אנשי אומניות שבירושלים עומדים לפנייהם ושואלין בשלום, אחינו אנשי המקום פלוני באתם

מדן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

קימה מפני מביאי ביכורים

בקדושין ל"ג א' אין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתם, ולא והתנן כל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפניהם ושואלים בשלוםם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואם לשלום, א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים, א"ר יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים, ודילמא שאני התם דא"כ אתה מכשילן לעת"ל (פירש"י שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם ולא משום חיוב מצוה הוא, ואילו בנ"א הניכרים חשובים בעיר ועוסקים במצות לא הוי למיקם מקמייהו), וכסוגיא זו אי נמי בחולין ג"ד ב'.

וביר"ו בכורים פ"ג ה"ג פריך ולא כן תני תקום והדרת, מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בה חסרון כיס, שניא היא הכא שהיא אחת לקיצים, פ"י אחת בעוה, לכן אין בזה כ"כ ביטול למלאכה והחמירו בזה. הרי מבואר ג' טעמים למה בעלי אומניות עומדים מפניהם, או מפני חביבה מצוה בשעתה, או מפני שלא תהא מכשילן לעת"ל, או מפני שהיא אחת לקיצים. אמנם רבנו בפיה"מ כתב, והעיקר אצלנו אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני ת"ח, אבל חייבנו לאלו לעמוד לפי שהנכנסים הם קהל, וכבוד צבור שאני הרי המציא טעם אחר שאינו לא כבבלי ולא כיר' לא כס"ד ולא כמסקנא, וכבר תמהו בזה במשנה ראשונה תוס' אנשי שם.

ואפשר דרבנו למד זה ממש היר' א"כ, ר"י ב"ד בון בש"ר הונא בר חייא, בא וראה כמה גדול כוחן של עושי מצוה שמפני זקן אין עומדין ומפני עושי מצות עומדין, א"ר יוסי ב"ד בון אילין דקיימין מן קומי מיתא, לא מן קומי מיתא אינון קיימין, אלא מן קומי אילין דגמלים ל"י חסד. הרי מבואר במסקנת היר' דר"י ב"ד בון לית ל"י טעמא שהיא אחת לקיצים, שהרי הלויית המת אינו אחת לקיצים, וגם טעמא דחביבה מצוה בשעתה וטעמא דשלא תהא מכשילן לעת"ל כ"ז לא שייך בנושאי המת, ולכן ס"ל לרבנו דלר"י ב"ד בון טעם אחר הוא משום דמצוה העשויה ברבים צריך לכבדם, ולכן קאמר מפני עושי מצות ולא קאמר מפני עושה מצוה, דדוקא רבים כמו מלוי המת צריך לכבדם, ולא יחיד העושה מצוה.

אמנם בס"ח סי' תקפ"פ כתב דאפי' ע"ה העושה מצוה משמע אפי' יחיד, וכ"כ הרע"ב כאן דהמביאין התינוק למול עומדין מפניו, והט"ז יו"ד ס"ס שס"א כ' דכל העוסקין במצות עומדין מפניו, ובפ"ת ר"ס רנ"ו מביא מיד אליהו דאפי' האוסף צדקה עומדין מלפניו, וכ"ז דלא כדעת רבנו דדוקא מפני כבוד הרבים עומדין ולא ביחיד העוסק במצוה. והמאירי בקדושין ובחולין ראיתי שפסק כדחיו הגמ' דדוקא גבי בכורים עומדים שלא תהא מכשילן לעת"ל, ולפ"ז לא ק"ל כלל דעומדין לפני עושי מצות אפי' ברבים. (דרך אמונה ביכורים פ"ד ה"י)

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,

אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת העלון במייל,

המעונינים להצטרף ישלחו בקשה

למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

בברכת התורה

הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א
ראש ישיבת רשב"י

הבאת דורון לת"ח כהבאת ביכורים

כתובות ק"ה ע"ב, כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב ביכורים, ועיוין בתוס' שם ד"ה וכו', שהביאו בשם סדר אליהו זוטא דהכוונה לקרא דאם תקריב מנחת ביכורים (ויקרא ב' י"ד) דקאי על מנחת העומר, ואמרו חז"ל שם דתלמידי חכמים כפרה להם לישראל בכל מקום מושבותיהם, ועיי"ש שאע"פ שאין מקדש ולא מזבח ולא כה"ג, המביא דורון לח"ח מתכפר כמביא מנחת ביכורים. ואמנם יעוין בשטמ"ק שם בשם רש"י שהביאו קרא דתרומת ירך אלו ביכורים, וקאי על ביכורי פירות ז' מינים שצריך להביא לביהמ"ק ולתת לכהן, ולקרוא פרשת ביכורים.

ומעודי תמהתי, מ"ש שהשוותה התורה מביא דורון לח"ח כמקריב ביכורים ולא כמביא תרומה לכהן או שאר מתנות. וחשבתי משום שישוד הבאת ביכורים למקדש הוא הכרת טוב, והכרה דהבעה"ב הוא הקב"ה, ועיוין ברש"י בפ' כי תבוא פ"ג בשם ספרי על מה שאמרה תורה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה ובאת אל הכהן אשר יהי בימים ההם, ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה עיי"ש.

ועפ"ז נראה, דהנה עיין במס' סנהדרין צ"ט ע"ב אפיקורס כגון מאן, אמר רב יוסף כגון דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרי לדידהו תני, אמר לי" אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא, ופירש"י שכופר במה שכתוב בתורה דכתיב (ירמ' ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, אמר רנב"י מהכא נמי ש"מ שנאמר (בראשית י"ח) ונשאתי לכל המקום בעבורם. ומעתה המביא דורון לת"ח, מראה שמכיר שהח"ח נותנים לו, ומכיר בטובה דמראה שהבעה"ב הוא הח"ח וזהו הקרבת ביכורים.

גם רמזו חז"ל בזה דשאני ביכורים ממעשר ותרומה דיש להם שיעור, משא"כ ביכורים הוא מהדברים שאין להם שיעור, והעושה כל שדהו ביכורים הוי ביכורים, ולמדו זה בירושלמי ביכורים פ"ב ה"ג מקרא דביכורי כל, ועיין בפ"א דפאה מ"א. ומעתה מצאנו מקור לענין לתת לת"ח יותר מחומש, דלענין מהנה ת"ח מנכסיו הוי כביכורים ואין להם שיעור, ועיין בכ"מ פ"ג מת"ת ה"י ובש"ך י"ד רמ"ו סקכ"א, ודלא כהרמ"א ו"ל.

ואמנם בזה שחשבוהו חכמים כמקריב ביכורים, יש ללמוד מכאן דבר נוסף, דהנה יעוין בפ"ב דביכורים שם מ"ג, יש בביכורים משא"כ בתרומה ומעשר, שהביכורים כו' טעונים קרבן ושירה כו', ושם בגמ' נאמר כאן שמחה ושמחת בכל הטוב, ונאמר להלן ושמחת בחגך, נאמר כאן שיר ונאמר להלן שיר כו', ועיין ברמב"ם בפ"ג מהל' ביכורים הלכה י"ב שכתב, ומעתה הנותן ביכורים חייב בשמחה כמו בחג וחיוב שירה כבחג שזכה לתת ביכורים וכן הוא המהנה לת"ח הנותן דורון לת"ח, בינה זאת.

(שערי אורה ח"א)

הבאת ביכורים

ספק ספיקא להוציא ממון בביכורים ובפדיון הרמב"ם בהלכות ביכורים כתב שתי גוים אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים, ונקבה זו שלא ביכרה בעלה חייב בפדיון הבן, משום שיש כאן שני ספיקות שמה ילדה זכר ושמה היא ילדה את התאומים והראשון זכר ומוציאין ממון על פי זה. ויש להתפלל על זה מאוד איך יתכן כי ספק ספיקא מוציא ממון והלא רוב לא מוציא. ומדוע ס"ם יוציא ממון. וראה מש"כ בזה שר התורה מרן הגר"ח שליט"א בספרו דרך אמונה בפ"א מהל' ביכורים, ויש לדון עוד לגבי תפיסת כהן בביכורים כאשר יש ספק ספיקא האם יוכל להוציא על פי זה ממון מהישראל אם לאו.

דברי הרב והנה בגדר חזקת ממון מה שזמנתי בזה מריבנו הגדול מו"ר הגר"ח פ"י שייצברג זצוק"ל הוא בצדד חזקת ממון ישנם שני כוחות. האחד, שנקרא מוחזק ויסודו שאמנם התפיסה היא ספק אבל אי אפשר להוציא מאדם תפוס דמהות"ת להוציא ממונו. הדברים מפורשים בנתה"מ בס"י ל"ד סקט"ו ובקונטרס הספקות כלל א' פ"ו, שיסוד תפיסת ממון הוא מטעם מוחזק, אכן במהרי"ק בשורש ע"ב וכן משמעות הקצוה"ח בס"י ר"פ משמע שחזקת ממון היא כמו חזקה בביכורים, וכמו דאמרינן בספק אשת איש שהיא בחזקתה, אף כמזכירנן כאשר יש ספק הוא נשאר כמזכיר. כלשון הגמ' בכתובות יב: אוקי ממונא בחזקת מאריה.

אפשר לקיים שניהם וכמדומה שאמר הרב זצ"ל ששני הדברים אמיתיים ובממון יש גם מוחזק וגם חזקה, אף כי בנתיבות כתוב שבממון יש מוחזק לבדו ואין חזקה מוצרית, ומתאים לזה לשון הגמ' בב"ק מאן דכאיב ליה כאיבא אוזיל לבי אסיא, אשר נראה מזה, משתי לשונות הגמ' בב"ק ובכתובות שיש את שני החלקים.

תפוס ונראה, דיש לחדש כי בממון יש עוד שלשה דברים. יש את הענין של תפוס, במדכי מס' ז"ב פ"ג אות תתקל"ד ונפקס להלכה ברמ"א קמ"ו, כתוב שכאשר אדם תופס אף בטענה שהדבר אינו שלו, גם זה נחשב משהו, ואי אפשר להוציא ממונו, וזה פחות ממוחזק משום שמוחזק יסודו תפיסה בטענת בעלות. ודע, כי ברבנו יונה ז"ב מו. מוציא דבר נוסף והוא י' אחוזקי אינשי בגנבי לא מוחזקינן' וביאר דרישה ס' ק"ג שיסוד הענין הוא חזקת כשרות. נמצא א"כ שחזקת ממון יש, תפוס, מוחזק, חזקה, אחוזקי אנשי. ועוד יש להוסיף בזה דברים ומעתה יש להתפלל, איך יתכן שס"ם מוציא ממונו, איך אפשר להוציא ממונו אלו ממונו וכמו שרוב לא מוציא, ס"ם לא יוציא, וראה חו"מ שמי"ו בביאור הגר"א שם ש' לגבי שאל מן השותפים כי ספק ספיקא יועיל להוציא ממונו, וכן משמעות חידושי הר"ן ב"מ ו. וכך כתב הבית שמואל אבהע"ז ס' כ"ח.

גדר ספק ספיקא ידעו מש"כ הרשב"א בתשובה ת"א, כי ס"ם כרוב ויותר מרוב. ויש להתבונן בזה, האם כוונתו לומר שספק ספיקא יש בו ענין שהוא יותר מרוב או שיש בו שני עניינים ונראה לחדש שבספק ספיקא ישנם שני נושאים נפרדים האחד, שיש לו דין רוב אומנם אין זה רוב מוחלט רק רוב של שבעים וחמשה אחוזים, ברם בס"ם יש כח נוסף והוא שהוא יותר מרוב ובאיזה ענין הוא יותר מרוב, משום שכל הס"ם יש בו צד איסור אחד ושני צדדי היתר ונחשב הדבר כאילו שני פוסקים אומרים מותר ואחד אומר אסור ולענין זה הוא יותר מרוב, כענין בית דין שרוב דיינים מוציא ממונו, ומעתה אתי שפיר מדוע בפדיון הבן ובביכורים וכאשר ס"ם מוציאין ממונו מהמוחזק.

עיון הלימוד

דימוע בתרומה וביכורים

והנה בחידושי הגר"א על הגליון בתמורה ד. סק"ג הביא דברי רש"י הנ"ל דתרומה נקראת דמעך, וביאר הגר"א דהוא משום דכל שבטל חד בחד שם דמוע עליו ואסור מדאורייתא, והקשה הגר"א ז"ל, דהלא אף ביכורים מדמע, וכוונתו להקשות דלשון הכתוב הוא מלאך [ביכורים] ודמעך [תרומה] לא תאחר, וזהו שהוקשה לו למה נתייחד תרומה ליקרא דמע יותר מביכורים, הלא אף ביכורים מדמעת כדתנן בביכורים [פ"ב מ"א].

והנראה ליישב עפ"י מה שהביא בתורת זרעים ריש ביכורים לדברי הגרי"ז שאמר דבחלות שם ביכורים איכא תרתי, חדא קדושת ביכורים, ושנית קדושת תרומה, ויסוד מה שהאוכיל ביכורים חייב חומש הוא רק מדין תרומה דאית ביה, וכן מה דביכורים מדמע הוא מדין תרומה דאית ביה [כדמשמע במעילה טו:]: יעו"ש, וא"כ שפיר י"ל דלכן רק תרומה נקראת דמעך, אך ביכורים לא נקראו כן לפי ששם ביכורים אינו מדמע, ורק שם תרומה שבו הוא הגורם דימוע.

אכן עדיין יש לתמוה על דברי רש"י במה שנתייחדה תרומה ליקרא 'דמע' יותר מאשר כל שאר כל הקדשים, והרי מפורש ביבמות פא: דאף בשר קדשים מדמע, וכ"ה בר"מ פ"ו פסוה"מ הכ"ג, וצ"ע בזה.

והנה במנחות עז: מספק"ל בדין תרומת לחמי תודה, אם היא מדמעת כתרומה, ופרש"י [ד"ה מדמעת] דאין מיעוט בקרא למעט תרומת לחמי תודה שלא יהא דינה כתרומה לענין דימוע, ומבואר ברש"י דמה דשו"ט בזה הוא מדין תורה אם שם דימוע עליו אם לאו, ותמה החזו"א שם סי' מ"ב סק"ב דהלא עיקר דין דימוע בתערובת התרומה הוא רק מדרבנן, כמבואר כן ברש"י בתוס' נדה מז, והניח בצ"ע.

ובאו"ש בפט"ו מאכא"ס הט"ז כתב דכוונת הש"ס במנחות שם דימוע היינו טבל כדמצינו בכמה דוכתי דטבל נקרא מדמוע, ומספק"ל להש"ס האם לחמי תודה טבל נינהו עד שירים מהם תרומתם, ואף דאיתא בזבחים לו: דאסור לאכול לחמי תודה לפני הרמת תרומתן, עכ"ז מספק"ל אם נחשב כטבל לחייבו מיתה, ולדבריו ניחא דברי רש"י, [ועיון לשון המפרש בנדרים יב: ד"ה ואבע"א] דהלחם טבל עד הרמת התרומה.

והנה בכתבי הגרי"ז במנחות שם, הקשה במה דמספק"ל אם תרומת לחמי תודה מדמעת כדין כל תרומה שהיא מדמעת, דהלא סוגיא ערוכה היא ביבמות פא: [ובר"מ פ"ו פסוה"מ הכ"ג] דאף קדשים מדמעין, וא"כ כל תרומת לחמי תודה תדמע מחמת לתא דשם קדשים דאית בה, ובחזו"א מנחות סי' מ"ב סק"ב ובמקד"ד סי' כ"ט סק"א תירצו דדוקא קדשים הנאכלים רק לזכרי כהונה מדמעין כתרומה.

ובכתבי הגרי"ז זבחים קיט: כתב ליישב, דאה"נ דכל תרומת לחמי תודה מדמעת מחמת לתא דקדשים, אלא דמספק"ל אם אית בה דין דימוע גם מחמת שם תרומה דאית בה, ונפ"מ בזה אם

'הבאת ביכורים'

'והיה כי תבוא אל הארץ' כשכבשו ישראל את הארץ וחלקה לשבטים נתחייבו במצוות הבאת ביכורים. ולקחת מראשית כל פרי האדמה... ושמת בטנא' ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ד"א'. המשנה בביכורים מתארת לנו עד כמה הידור ישראל במצווה זו של הבאת ביכורים וכתבת: 'העשירים מביאים בכורים בקלתות של כסף וזהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה'. עוד שם במשנה: 'השור הולך לפניו וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו' עוד מביאה המשנה בהידורים שיש במצוות ביכורים: 'שלוש מדות בביכורים. ביכורים, תוספת ביכורים, ועיטור ביכורים'. המסלת ישרים' בבאור חלקי החסידות מכוון אותנו להתבונן בזה וכתב: 'אסדר העלאת בכורים יהיה לנו לעיניים לראות מה הוא הדורן של מצוות'. 'הרי לנו בהדיא כמה ראוי לנו להוסיף על גופא של מצוה כדי להדרה ומכאן נלמד לכל המצוות'.

ה'מסלת ישרים' שם לומד זאת ממאמר חז"ל בגמ' בכתובות: 'אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליצורו'. כי 'מי שאוהב את הבורא יתברך שמו, אהבה אמיתית, לא ישתדל ויכון לפטור עצמו בקיום המצוות שחייבנו הבורא ככתבן'.

'אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל'. בן רוצה לעשות 'נחת רוח' לאביו ולכן 'לא ימתין שיצוהו יותר בפרוש או יאמר לו פעם אחרת'.

המגיד הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל היה מטעים דברי המסלת ישרים' במשל על חנות גדולה מלאה קונים בערב חג. כולם ממחרים לקנות צרכי החג ובעל החנות אינו מספיק לספק רצונם ותור ארוך משתרך בקופה. בחדר פנימי יושב מנהל החשבונות של החנות, שקוע בחשבונותיו כאילו אינו שם לב לקורה בחנות. אך בחנות אחרת באותו רחוב, אותה תמונה מוכרת בערב חג. גם בה יש חדר צדדי בו יושב מנהל החשבונות. אך ברגע שמתחיל להיווצר לחץ בחנות מיד ממחר הוא לצאת מחדרו ומתאמץ לשרת את הלקוחות, ולזרז את עריכת החשבונות ולסייע ככל יכולתו.

מה ההבדל בין שני מנהלי החשבונות? מתברר שהשני הוא בנו של בעל החנות. הוא ראה שאביו צריך עזרה ומיד נחלץ לעזור ככל יכולתו. הוא אוהב את אביו ומחפש כל דרך להקל ולסייע לו, להושיט עזרה בכל מה שגדרש.

רבי שלום זצ"ל באר בזה את מאמר חז"ל: 'בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אתם קרויין בניו'. בן רוצה להשביע רצון אביו. הוא לא עושה רק לצאת ידי חובה. הוא מחפש עוד ועוד דרכים לעשות נחת רוח לאביו. 'עושה נחת ליצורו' אומר המסלת ישרים' הוא יסוד החסידות. אפשר לקיים מצוות ביכורים כהלכתה, להביא ביכורים לבית המקדש כמו שכתוב בפסוק: 'לקמת ועלית אל המקום'.

'כללו של דבר בין כל מי שהאהבה ביניהם עזה באמת, שלא יאמר: לא נצטוויתי יותר, די לי במה שנצטוויתי בפירוש. אלא ממה שנצטווה ידון על דעת המצווה וישתדל לעשות לו מה שיוכל לדון שיהיה לו נחת'. מביאים מה'חסידי יעבץ' שכותב שיש הבדל בין 'עושה מצוות בוראו' המקיים מצוות ואינו עובר עבירות ויוצא ידי חובתו, לבין 'עושה רצונו'. וביאר בזה רבי שלמה אלקבץ את תפילתנו בקשתנו 'ותלמדם חוקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם'.

ה'מסלת ישרים' מביא את דברי הגמ' בעירובין על 'רבי זירא כשהיה חלוש מלימודו היה משים עצמו על פתח בית המדרש, לעשות מצוה, כשיקום מלפני התלמידי חכמים' שיוצאים ובאים מבית המדרש. במקום ללכת לנוח התיישב רבי זירא בפתח בית המדרש וקם ונעמד לפני כל תלמיד חכם.

'כי כל אלה דברים שכבר רואים אנחנו היות הבורא יתברך שמו חפץ במ, וגילה דעתו העליון בזה. וכיון שכן, מי האיש החפץ לעשות נחת רוח ליצורו, הנה בדרך זו ילך ויוסיף לקח בתחבולותיו ולעשות הישר לפניו יתברך'.

כמה ראויים ימים אלו של ערב ראש השנה ויום הכיפורים להתבונן ולחפש דברים בהם יכולים אנו 'לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו'. כל אחד במקומו, בדברים שבין אדם לחברו ובדברים שבין אדם למקום. הרי כל מעשה קטן שלנו שנובע מאהבת הבורא, משמח את אבא שבשמים, עושה לו נחת רוח ומעורר בו אהבה למחול ולסלוח לנו לכותבנו ולחותרנו לשנה טובה ומבורכת לחיים טובים ולשלום.

לשלום. וצ"ב דהרי אמרו [קידושין לג.], אין בעלי אומניות רשאים לעמוד ממלאכתם בכדי לשאול בשלומם של תלמידי חכמים, ומ"ט כאן בביכורים הותר להם לשאול בשלום המביאים ביכורים. והרע"ב תירץ כדברי הגמרא בקידושין דשאני מביאי ביכורים מת"ח דחביבה מצוה בשעתה, ולכך הותרו לעמוד ממלאכתם, משא"כ דרישת שלום לת"ח. וביאר בשו"ת נו"ב (קמא או"ח כו) דמצוה הנוהגת בכל יום אין צריך לקום בפניהם דאטו יקומו בעלי אומנות בכל יום מפני קורא ק"ש בעונתה והא ודאי ליתא. וברש"י בחולין (נד ע"ב) כתב דהוא מצוה דזוקא בפני מביאי ביכורים שאם לא יראום פנים צהובים ודרך כבוד לא ירגילום לבוא מפני הטורח, וברש"י בקידושין כתב שהוא נמי שחוששים שיאמרו נבזים אנו בעיניהם. והפני יהושע ביאר דהא דחביבא מצוה בשעתה עדיף דמיירי דבהאי שעתא עסקי במצות הבאת ביכורים, משא"כ בקימת ת"ח אפשר דבהאי שעתא לא עסיק הת"ח בתורה. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב והעיקר אצלינו אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני ת"ח, אבל חייבנו לאלו לעמוד לפי שהכנסים הם קהל וכבוד הצבור שאני. ועי' במשנה ראשונה מה שהקשה על פירושו. ובשו"ת יד אליהו (סי' נד) תירץ עפ"ד הירושלמי דבביכורים שנייא שהיא אחת לקיצים ופירש הפני משה דביכורים הוי רק פעם בשנה ולכן אמרו דבעלי אומניות שואלין בשלומם משא"כ קימה לפני ת"ח. והאלשיך הקדוש מפרש דשאני מצות ביכורים שחביבה מאוד וצריך לקום לכבודה מפני שהיא מבטאת את הכרת הטוב להקב"ה, שנותן להקב"ה את הפירות הראשונים החביבים והאהובים עליו ביותר, שהיה יכול ליהנות מהם, ראוי הוא שיקומו לכבודו.

[ה] בת קול מברכתו כן תזכה לשנה הבאה. [כו –ז] וְשִׁמְרֶתָּ וְעִשִׂיתָ אוֹתָם וּגְו': וברש"י הביא המדרש בת קול מברכתו הבאת בכורים היום, תשנה לשנה הבאה, צ"ע מה מיוחד במצוה זו יותר משאר המצוות שרק מצינו על כזה דבר מיוחד שבת קול מברכת אותו שייזכה לשנה הבאה. בספר אזי ידבר להרה"ח ר' דוד אשר זליג ארליך ז"ל בפרשת כי תבא, כתב עפ"ז לבאר מה דאיתא במדרש תנחומא שכאשר הביאו ביכורים יצאה בת קול הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה, ולכאורה יש להבין מדוע דוקא במצות ביכורים יצאה בת קול, ולא בשאר מצות, ולפי הנ"ל יש לומר דהיות ובמצות ביכורים היו באים בשמחה ובשיר וכל בעלי אומניות עומדים מפניהם, א"כ הי' חשש במצוה זו שעשו כ"כ ברעש ובפירסום, שח"ו ישלוח בהאנשים עין הרע, וכבר אמר רב בב"מ (צ"ט ע"א) תשעים ותשעה מתו בעין הרע, ע"כ יצאה בת קול ואמרה שאין להם לחשוש מזה, אלא הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה, עיין שם.

עיון הלימוד

המשן

זו התרומת לחמי תודה הצטרף עם תרומת דגן לדמע, דאם תרומת לחמי תודה אינה מדמעת אלא מחמת לתא דקדשים, הלא תרומה וקדשים אין מצטרפים לדמע, וזהו דמספק"ל אם מדמעת גם מחמת לתא דתרומה, וכ"ה בחי' הגר"מ הלוי פ"ה מעה"ק בשם הגר"ח.

[ואף לדעת רש"י בסנהדרין פד. (ד"ה בו) דאזהרת אכילת הקדש נלמד בג"ש מדכתיב בתרומה וכל זר לא יאכל קודש, מ"מ נראה דאיסור אכילת תרומה והקדש אינו שם אחד הוא, ותרומה וקדשים אין מצטרפין לדמע, וראיה לזה דבמעילה טו: תנן דתרומה וחלה וביכורים מצטרפין לדמע, ולא הזכיר שם קדשים, אך בלא"ה קשה למה לא הזכיר שם גם תרומת לחמי תודה, וער"מ פ"ט מעה"ק הי"ג שפסק לקולא שאינה מדמעת].

אשר נראה בישוב כל זה עפ"י מה שנתבאר, דיסוד דין דימוע הוא דין תורה, והיינו בגוונא שנתערב תרומה בחולין חדא בחדא דקדושת תרומה מקדשת ומדמעת את כל התערובת, באופן דלפ"ז נראה דדין זה באמת אינו נוהג מה"ת אלא בתרומה ולא בקדשים, ואשר מעתה מיושב היטב מה דתרומה איקרי דמעך, והוא לפי שאף דבכל הקדשים אין מתבטלין מדרבנן אלא בק"א, מ"מ דין קידוש ודימוע מה"ת ליתא בקדשים.

הלא לפ"ז נמצא דרש"י לטעמיה אזיל, דמה שפירש במנחות שם דמספ"ל אם תרומת לחמי תודה מדמעת מדאורייתא, היינו משום דבאמת חלות שם דימוע הוא דין תורה בביטול בחד בחד, ונפ"מ בזה שהוא פטור מן החלה [כהכרעת המנח"ח], הלא לפ"ז מיושבת היטב גם קושית הגר"ז במה דמספק"ל אם תרומת לחמי תודה מדמעת כתרומה, דתיפו"ל דמדמעת מדין קדשים דאית בה, [ותירוץ הגר"ז אינו מכוון בדברי רש"י כנ"ל], דהלא נתבאר בדעת רש"י דמה שקדשים אינן בטלים אלא בק"א, דין זה הוא רק מדרבנן, והלא רש"י פירש דמספק"ל בעיקר דין דימוע מה"ת, ולזה מספק"ל רק מחמת שם תרומה דאית ביה, ונפ"מ בזה אף לפטרו מן החלה מדאורייתא, וכמש"נ.

ולקחת מראשית כל פרי האדמה (כו, ב)

האם נוהגת מצות ביכורים בשנת השמיטה?

נושא מעניין זה, לא נמצא אודותיו לא בבבלי ולא בירושלמי או ברמב"ם. עיקר הנידון נסוב על כך, שלכאורה בשנה השביעית לא יכול אדם לבא ולומר "האדמה אשר נתת לי", שהרי האדמה היא הפקר בשמיטה, המקור הראשון לענין זה, מצוי בפרשת משפטים בפירוש רש"י על הפסוק "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך" (שמות כ"ג י"ט) : "אף השביעית חייב בביכורים לכך נאמר אף כאן ביכורי אדמתך" (רש"י). ונתחבטו האחרונים היכן מצא רש"י דין זה ומהיכי משמע ליה הא.

ויש שהסבירו וביארו, שהפרשה הרי מתחילה בעניני שביעית, והנה כאשר התורה מזהירה אח"כ "וביום השביעי תשבות" מדגיש רש"י כי בא פסוק זה לומר שלא נחשוב כי השביעית מבטלת את השבת ולכן הזהירה שוב התורה על שבת בראשית, וכן על ג' רגלים הזהירה שוב התורה, ופירש"י כדי שלא נחשוב שהשביעית מבטלת את הרגלים. ואולי לכך הזהירה שוב התורה על ביכורים (מלבד הציווי בפרשתינו בספר דברים) - ומאותה סיבה - שלא נחשוב שביטלה שביעית את ביכורים.

בשו"ת תשב"ץ מביא את דברי רש"י, ומוסיף לחדש שלא רק שמביאים ביכורים בשביעית, אלא גם קוראים פרשת ביכורים בהבאתם (ח"ב רמ"ז). אמנם, השפתי חכמים מביא שבקצת נוסחאות לא נמצאים דברי רש"י אלו כלל ששביעית חייבת בביכורים, וכ"כ הרא"ם, והוסיף המהר"ל ב"גור אריה", שבודאי טעות סופר הוא, דאין שייך שתיהיה שביעית חייבת בביכורים, שאיך יקרא "ועתה הבאתי ראשית פרי האדמה אשר נתת לי" - והפירות הרי הם הפקר גמור. נציין עם זאת שהגר"ש זיין זצ"ל בספרו "לאור ההלכה" דוחה טענה זו, ואומר כי אם משום כך היה אפשר להביא את הביכורים ללא קריאה, וכפי שמצאנו בכמה מיקרים שמביא ואינו קורא (ביכורים פ"א).

האור החיים הקדוש עה"פ "ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'" - "לפי ששייר ה' לו חלק בארץ והוא שנת השמיטה, דכתיב ובשנה השביעית שבת לה', לזה בא דברו הטוב שאינו מצווה אלא על זמן הנתינה לך - שהם ששה שנים, אבל שנת השמיטה, אין בה הבאת ביכורים, לפי שאינם שלו אלא מופקרת לכל.

המנחת חינוך במצווה צ"א כתב להעיר על דברי האוה"ח הק' דמסתיתם החינוך והרמב"ם שלא חילקו, משמע דגם בשמיטה חייב בביכורים ואין חילוק בין שנה לשנה, וכמו שכתב רש"י, ובוודאי שרש"י

מצא ברייתא כדבריו, ולפלא הוא שלא הביא האוה"ח כלום מדברי רש"י אמנם לפי מה שהבאנו לעיל יש לומר שבידי האוה"ח הק' לא היתה הגירסא כך ברש"י וכמ"ש הרא"ם. הגאון ר' מאיר אריק בחידושו טל תורה יבמות ע"ג כתב להביא ראיה ממשנה תרומות פ"ג מ"ז "ומנין שיקדמו הביכורים לתרומה וכו', אלא יקדמו ביכורים שהם לכלל", ותיפוק ליה דביכורים נוהג בשמיטה ותרומה אינה נוהגת, וא"כ הוי ביכורים תדיר, אלא משמע דבשמיטה אין נוהג ביכורים. בשו"ת בית זבול ח"ג מ"א הביא ראיה לדעת הפוסטים מביכורים פ"ב מ"ד, "יש בביכורים מה שאין בתרומה ובמעשר, שהביכורים נקנין במחובר לקרקע, וממה שלא כתוב גם שהביכורים נוהג בשביעית, משמע שאינו נוהג.

הגאון ר' צבי פסח פרנק זצ"ל בירחון תורת ארץ ישראל סי' נ"ט כתב להעיר ממשנה ה' בפ"א דביכורים, דנשים חייבות בהבאת ביכורים, אלא שאינן קוראות משום שאינן יכולות לומר "אשר נתת לי ה', ואם נאמר דשביעית פטורה מן הביכורים הוה ליה מצווה עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. אמנם מהא לא קשיא דהנה מצאנו מה שהביא הטורי אבן במגילה כ: להקשות ממה ששנינו דאין מביאים ביכורים אלא מעצרת ועד חנוכה, וא"כ נאמר שהוא מצוות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות, וכתב דכללא הוא שאינו נקרא מ"ע שהזמן גרמא אלא מצווה שמצד עצמה אינה נוהגת בזמן מסוים, אבל כל שהסיבה אינה בגוף המצווה אלא דבר אחר, כגון הכא שאינם באים בימים אלו לא מפני שהימים אינם ראויים למצווה אלא שהפירות אינם מצויים אז על הארץ, וה"ה אומר הגרצ"פ זצ"ל לענין ביכורים בשביעית שהפטור אינו מצד הזמן אלא שהפירות הם הפקר בזמן זה, ולא הוי מ"ע שהזמן ג, וא"כ יש לומר שפיר כמו שכתב האוה"ח דשביעית פוטר מביכורים (עי' שו"ת האלף לך שלמה קצ"ז), והוסיף הרצ"פ לדון בדברי רש"י דהנה יש להסתפק אימתי חלה קדושת שביעית על הפירות (בין להמהרי"ט ששביעית היא אפקעתא דמלכא (ח"א מ"ב) ובין לב"י שהוא הפקר בעלים (אבקת הכול כ"ד)) אפשר לומר שמתחילת גידולם הם גדלים בקדושת שביעית, או שנאמר שרק כשנגמרים, שראוי למאכל אדם, אז נתפסת בהם הקדושה דשביעית, דרק כל היכא דקרינן ביה "לאכלה" - קרינן ביה "ולא לשריפה ולא להפסד", ומוכיח מדברי הקרית ספר להמב"ט ספ"ה משמיטה ויובל, דלא חל קדושת שביעית אלא אחר שנגמר הפרי וראוי לאכילה, אולם מצוות ביכורים הרי היא גם במחובר לקרקע, וקודם שנגמר הפרי, כשעדיין לא חל עליה שם שביעית, וכפי שכותבת המשנה בפ"ג מ"א מביכורים "כיצד מפרישין את הביכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה וכו' קושרה בגמי ואומר הרי אלו ביכורים", וירושלמי וכן הביא התויו"ט שם שאפשר לעשות זאת גם כשעדיין הפרי פג, וכיון שקדם חלות חיוב ביכורים, י"ל שלא נפקע ע"י חלות שביעית ושפיר חייב ביכורים בשביעית. (עי' חמדת ישראל קונטרס נר מצווה מ"ע קל"ד). ולפי"ז יש להמתיק דברי רש"י שהסמיך את דברי המשנה דיורד לתוך שדהו וכו', ולכן חייב גם בשביעית (עי' שו"ת מעשה איש חויר"ד סימן ט'בית נאמן ט"ו תורת זרעים ביכורים פ"א מ"ו תורת הארץ לר"מ קלירס פ"א אות ר"א משנת יעב"ץ להגר"ב צ"ד לוט"ז זצ"ל בהלכות שמיטה ויובל דף מ"ט).

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

**על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה**

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

נצבים - מנהגי ראש השנה, ענינא דיומא וילך - עניני הושענא רבא, ענינא דיומא. בראשית - הפסקה.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכה תמציתית וייחודית להשיג בהנחות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר, ראשונים, אחרונים, חסידות